Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԹԻՒ 21.

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ

ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՈՅ

ԲԱՑՈՒՄ 1870 ԱՄԻՆ

ՆԻՍՏ ԱՌԱՋԻՆ

9 Ապրիլ 1871

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ՄԻՒՀԵՆՏԻՍԵԱՆ

— 1871 —

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՑՈՒՄ 1871 ԱՄԻՆ

ՆԻՍՏ Ա.

9 ԱՊՐԻԼ 1871.

ՆԱԽԱԳԱՀ. — ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ. — Գ. ՕՏԵԱՆ ԷՖԷՆՏԻ

ԿԱՐԳ ԽՆԴՐՈՑ

1° Ընդունելութիւն ատենագրութեանց ԺԸ. ԺԹ. եւ Ի. նիստերուն.
2° Ատենական կանոնագրութիւն ։
3° Վերաքննութիւն Սահմանադրութեան ։

Ատեան բանալու որոշեալ ժամն անցած եւ դեռ եւս մեծագոյն մաս գոյացած չըլլալով, Ատենապետ էֆ. նախընթաց երեք նիստերու ատենագրութեանց վրայ դիտողութիւնները լսելու համար ատեանը կը բանայ, անոնց վաւերացումը մեծագոյն մասի ներկայութեան թողելու պայմանաւ ։

Ներկայ երեսփոխանաց թիւն էր 40, որ վերջապէս 73ի յանգեցաւ ։

Ատենապետ էֆ. նախապէս դիտողութեան դրաւ ԺԸ. նիստին ատենագրութիւնը ։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — ԺԸ. նիստ, երես 263 առաջին սիւնակին մէջ Նախագահ Սրբազանէն ետքը անմիջապէս խօսք ուզեցի պատասխանելու Սրբազանին այն հարցման որ առ իս ուղղեալ էր թէ՝ «ո՞րչափ ատեն սահմանուած է «ինձ Ազգին Պատրիարքութիւն ընելու»։ Ատենապետ էֆ-էն խօսք ուզեցի «Սրբազանին պիտի պատասխանեմ» ըսելով, բայց Ատենապետ էֆ. «պատասխան չը կայ» ըսելով խօսք չը տուաւ ։ Այս մասը արձանագրուած չըլլալուն կարեւոր համարեցայ սոյն դիտողութիւնն ընել, զի Սրբազանին հարցման երկու բառով պիտի պատասխանէի ։

ՊԷԿԵԱՆ Թ. ԷՖ. — ԺԸ. նիստի ատենագրութեան 266 երեսին մէջ ես իբր թէ ըսած ըլլամ, «Ընդհանուր ժողովը չը կրնար թոյլ տալ որ օրինաւորութենէ դուրս տուրք հաւաքվի». բայց ես այդպէս չը խօսեցայ, այլ որովհետեւ խնդիր ծագած էր այն միջոցին թէ Ազգ. Վարչութիւնը պէտք չէ ու չը կրնար արտաքոյ կարգի հաւաքում ընել, ըսի թէ՝ «գործադիր իշխանութիւն մը հարկադրական պարագայի մէջ կրնայ իր սովորական պիտոյից չափովը առ ժամանակեայ հաւաքում մը կամ փոխառութիւն մ'ընել, պատասխանատու մնալով միշտ Ընդհ. Ժողովոյ. սակայն Ընդհ. Ժողովը պէտք չէ որ Սահմանադրութենէն դուրս հաւաքում մ'ընել որոշէ, այլ թողու որ Ազգ. Վարչութիւնը հարկադրական պարագայի մէջ ունեցած ձեռնհասութեամբը արժան դատած եղանակովը դարման տանի իւր պիտոյիցը»։

Ուրիշ դիտողութիւն չըլլալով, կարգն եկաւ ԺԹ. նիստի ատենագրութեան ։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Ժթ. նիստ, 283 երես երկրորդ սիւնակի խօսքիս վերջին պարբերութիւնը սապէս պիտի ըլլայ. « Երրորդ՝ Ատենապետ էֆ.ի այն խօսքին թէ Սահմանադրութիւնը գործադրելու դժուարութիւն ունէր, կը պատասխանեմ թէ ատանկ չ՚էր. Սահմանադրութիւնը՝ գործադրօղներն անգործադրելի ընել ուզեցին, ուստի պետական հարուած տըւօղները պատժել եթէ անյարմար կը տեսնի, գոնէ անոնց արարքները դատապարտենք անդրդ սեպելով նոյն բոլոր եղելութիւնները, եւ Սահմանադրութիւնը Ազգին վերադարձնող այն ազնիւ սրտին մեր շնորհակալութիւնը հրապարակաւ յայտնենք » ։

ԻՓԷԿՃԵԱՆ Հ. ԷՖ. — Էջ 277, երկրորդ սիւնակ, խօսքիս երրորդ տողին մէջ [illegible] բառին տեղ [illegible] ըլլալու է ։

Նոյն սիւնակ եօթներորդ տողին մէջ պակաս են սա խօսքերը. « քաղաքօղները կամ մնուշադրութեամբ կամ բացակայութեամբ խնդիրը չ՚են հասկըցած եւ կամ գիտամբ հասկընալ չ՚են ուզեր » ։

Էջ 278, սիւնակ առաջին, չորրորդ տողին մէջ պակաս են. « վասն զի այս խնդիրը բնաւ նոր չ՚է, այլ արդէն Զ. նիստէն ծագած էր, ինչպէս որ ատենագրութիւնները կը վկայեն » ։

Նոյն էջ, նոյն սիւնակ, չորրորդ տողին մէջ « ամենք » բառէն սկսեալ մեր ըսածին իմաստը տեղ տեղ այլայլած ըլլալուն՝ ըսածնիս կը դընենք հոս ամբողջութեամբ. « ամենք կ՚ըսեն թէ հին անցքերը քննենք. Ես ալ կ՚ըսեմ թէ փոխանակ անոնց քննութեանը վրայ ժամանակ վատնելու՝ մոռացութեան տանք զանոնք, եւ անմիջապէս Սահմանադրութեան վերաքննութեանը զբաղինք ։ Շատ անգամ ըսած եմ արդէն ժողովոյս մէջ, այժմ ալ կը պարտաւորիմ կրկնել՝ դարձեալ թէ Ընդհ. ժողովը պէտք է որ գործադրութեան շրջանին մէջ եղած Սահմանադրութիւնը վերաքննէ ։ Աւելորդ է թէ՛ պետական հարուածին պատճառները քննել եւ թէ՛ այդ հարուածէն առաջ եղած [illegible] եւ [illegible] ծրագիրը վերաքննելը ։ Կը տեսնենք որ անցեալին մէջ Բ. Դուռէն եկած հրամանագիր մը Ազգ. Սահմանադրութիւնը դադարման վիճակի մէջ կը դընէ, յետոյ Բ. Դուռէն նոր ծրագիր մը կը ղրկըւի, Ցանձնախումբը կը վերաքննէ, եւայլն. առնցմէ եւ ոչ մէկը կ՚ուզենք գիտնալ, վասն զի այժմ ալ կը տեսնենք թէ Բ. Դրան հրամանովը « դադարած Սահմանադրութիւնիս նոյն Բ. Դրան հրամանովը դարձեալ գործադրութեան մէջ կը դրւի, որով պետական հարուածը իր հետեւանքներովը ինքնին մէջ տեղէն վերցած եւ ոչընչացած ըլլալով վերաքննութիւնն ալ բնականաբար գործադրութեան մէջ եղած Սահմանադրութեան վրայ ըլլալու է ։ Այս որոշումը ի սկզբանէ անտի եղած կ՚ըլլար, ժողովն ալ այսչափ նիստեր վատնած չ՚էր ըլլար, եթէ Տեղեկաբեր էֆ.ն եւ Դիւանը Յանձնախումբին ծրագիրը առաջարկած եւ պաշտպանած չ՚ըլլային, եւ խնդիրը լաւ մը լուսաբանվելէն ետքը քուէի դրված ըլլար » ։

Երես 283, խօսքիս իմաստը բոլորովին այլայլած ըլլալուն կը պարտաւորիմ ըսածներս նորէն բացատրել. « օրէնսգրութեան մէջ տեղական բարբառներ գործածելը եւ ոչ մէկ ազգի մէջ սովորութիւն եղած է. օրինաց լեզուն սովորաբար գրականութեան մէջ գործածված լեզուն կ՚ըլլայ, թէեւ Սրբազան Նախագահը կ՚ըսէ թէ Պոլսեցւոց լեզուն ալ գաւառայնոց անհասկանալի է, բայց ի՞նչ ընենք, օրէնքը որ ընդհանուրի կը վերաբերի, կարօղ չ՚է այս կամ այն գաւառական բարբառովը գրվիլ. Թէ գաւառական լեզուները ինքս ալ որչա՜փ կը յարգեմ, աւելորդ է հոս բացատրել. Օրէնսգիրքէն կրնայ միայն պահանջվիլ որ ընդհանրապէս ընդունված գրականական լեզուն գործածէ » ։

Նոյն էջ, երրորդ եւ չորրորդ պարբերութիւնները կ՚ընդունիմ, իսկ հինգերորդը ոչ. անհ ըսածնիս. « Նորէն կ՚ըսեմ. մեր գործը այժմ ո՛չ անցեալ դատել է եւ ոչ լեզու, այլ Սահմանադրութեան վերաքննութիւնը ընել ։ Երեսփոխանական ժողովը իր վերակազմութեան նպատակէն բոլորովին շեղած կ՚ըլլայ, եթէ այդպիսի խնդիրներու վրայ ժամանակ կորսնցընէ ։ Ես քանի անգամ հարցում ըրի Դիւանին թէ արդեօ՞ք ժողովս [illegible] է [illegible] ձախող, բայց Բ. Դրան վերջին հրամանովը արդէն ոչընչացած պարագայի մը արդիւնքն եղօղ ծրագիրը վերաքննելու. Դիւանէն որոշ պատասխան չ՚ըստացայ այս հարցմանս ։ Չ՚եմ կարծեր որ Բ. Դուռէն այդպիսի հրաման մը եկած ըլլայ. ուստի արդէն ոչնչացած միասակար պարագայի մը մենք մեր ձեռքով կենդանութիւն չը տանք, եւ ինչպէս որ մեր պարտքը կը պահանջէ, վերաքննութեան գործը անմիջապէս սկսինք գործադրութեան մէջ եղած 1863ի Սահմանադրութեան վրայ ։

ՄԱԶԼԸՄԵԱՆ Յ. ԷՖ.—Ժթ. նիստի ատենագրութեան 285 երես 2րդ. սիւնակին սկիզբը ամբողջ խօսքս այլիմաստ եւ թերի գրուած է. որ պիտի ըլլայ այսպէս, « Ատենապետ էֆ., ապօրինաւորութեան մէջ կը գտնինք. կ՚առաջարկեմ նախ Դիւանը օրինաւորութիւնը յարգէ եւ ապա երեսփոխանաց ալ յարգել տայ. այս օրվան յուզվելիք խնդիրը ծրագրին ընդհանուր արամադրութիւնը պիտի ըլլար ըստ խնդրոց կարգի. կը ցաւիմ որ ուշ հասայ ժողովին, երեսփոխան էֆ.ին մէկը գիտօղութիւն մը ըրեր է ժողովոյն մէկ որոշմանը դէմ. ժողովը զայն նկատօղութեան առնելով փոխանակ խնդրոց կարգը անցընելու, եթէ կարեւորութիւն ունէր, վիճաբանութեան սկսեր է, եւ արդէն որոշված խնդիր մը այժմ քուէի կը դրվի. ինչպէս ես՝ նոյնպէս բացակայ երեսփոխանք երբէք չ՚էինք կրնար մտածել եւ գիտնալ որ խնդրէ դուրս այսպիսի խնդիրներ պիտի յուզվին այսօր, բացակայ երեսփոխանաց իրաւունքն է գիտնալ նախապէս յուզվելիք խնդիրը, կը խնդրեմ որ այս նոր խնդիրը քուէի չը դըրվելով նախ խնդրոց կարգը անցնի եւ ապա յաջորդ նիստին ներկայանայ ժողովոյն օրինաւորապէս»։

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ընդհանուր գիտօղութիւն մ՚ունիմ ատենագրութեան խմբագրութեանը վրայ. կան անանկ խօսքեր, զորս խօսօղին եւ անոր դէմ պատասխանօղին կողմէ միեւնոյն կերպով գրած չ՚է ատենագրութիւնը։ Զոր օրինակ, երեսփոխան մը ուրիշի խօսքին պատասխանած ատեն, անոր խօսքին մէկ մասը կամ բառը յիշատակած է, որ բուն իսկ խօսօղին խօսքին մէջ չ՚է նշանակված ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Յայտնի է որ ատենագրութիւնը ժողովին մէջ խօսվածներուն բառ առ բառ արձանագրութիւնը չ՚է ։ Ասկէ զատ հիմա ատենագրութեան խմբագրութեանը վրայ ընդհանուր գիտօղութիւն ընելու տեղը չ՚է ։ Կ՚աղաչեմ Փափազեան էֆ.ին որ իր ըսած խօսքերուն վերաբերեալ գիտօղութիւն մը եթէ ունի, զայն ներկայացնէ ։

ՊԷԿԵԱՆ Թ. ԷՖ. — Ժթ. նիստի ատենագրութեան 272 երեսին առաջին սիւնակին մէջ Ատենապետ էֆ. իմ խօսքերուս [պատասխանելով ըսած է թէ՝ « որոշված խնդիր մը ըստ օրինի ետ չը կրնար դառնալ . . . » ։ Ես այս խօսքերուն հետեւեալ պատասխանը տուած եմ, որ բնաւ արձանագրված չ՚է. «Ընդհանուր ժողովը Սահմանադրութեան հակառակ որոշում չը կրնար ընել, եւ եթէ ըրած ըլլայ ու իր սըխալած ըլլալը տեսնէ, ինչո՞ւ պիտի չը կարենայ զայն վերստին ետ առնել. մանաւանդ որ խնդիրը իր վերջնական լուծումն ստացած չ՚ըլլալով, դեռ ժողովոյս առեւանը կը գտնվի. Ընդհանուր ժողովն անսխալութեան սկզբունք չը կրնար ընդունիլ, եւ ատոր ալ փորձը ուրիշ անթիւ ցոյց տուած է » ։

272 երեսին երկրորդ սիւնակին մէջ իբր թէ ըսած ըլլամ. « եթէ այս խնդիրը քուէի պիտի դրվի. ուրեմն խօսքն իմ է » ։ Բայց ես այդպէս չ՚ըսի, այլ ըսի որ « եթէ քուէի պիտի դրվի, պէտք է լաւ բացատրվի թէ ի՞նչ է քուէի դրվելիքը. եթէ Ընդհանուր ժողովը Զ. նիստով վերաքննութիւնը ծրագրին վրայ կատարել որոշեր է, պատճառն այն է որ խնդիրը առանց լուսաբանվելու քուէի դրված է. ուստի խնդիրն այսպէս չտապաւ քուէի դնելով երկիւղ կայ կրկին անգամ սըխալելու » ։

274 երեսին երկրորդ սիւնակին մէջ, « ես կը բողոքեմ այս խնդիրը քուէի դնել ուզելնուդ դէմ, վասն զի ճշմարտութիւն մը չը կրնար քուէի դրվիլ » չ՚ըսի. այլ ըսի, « ես կը բողոքեմ այս խնդիրը քուէի դնելնուդ դէմ. որովհետեւ եթէ իմ յարուցած խնդիրս տարբեր է բուն խնդրէն, իբրեւ Ատենապետ բացէ՛ ի բաց զայն մերժեցէք, բայց քանի որ կարեւորութիւն կ՚ուտաք անոր ու քուէի դնել կ՚ուզէք, պէտք է որ լաւ մը բացատրեմ թէ ի՞նչ է իմ յարուցած խնդիրս ։ Ճշմարտութիւն մըն է ըսածս, պէտք չ՚է որ խնդիրը աղէկ չը հասկըցված քուէի դրվի » ։

Ժթ. նիստի ատենագրութեան 277 երեսի Ա. սիւնակին մէջ, փոխանակ՝ « պէտք է որ անցած դէպքերուն աչք չը գոցենք » ըլլալու, « պէտք է որ դժբաղդ անցքերուն աչք գոցենք » պիտի ըլլայ ։

Ժթ. նիստի ատենագրութեան վրայ դիտօղութիւնները վերջանալով, Ատենապետ էֆ. յայտնեց թէ Ի. նիստի ատենագրութեան ընդունելութիւնն ալ խնդրոց կարգին մէջ դրած էր Դիւանը, բայց լրագրաց մէջ երեւցած ծանուցմանց մէջ սխալմամբ չ՚է տպված, այսու ամենայնիւ քանի որ պատրաստ եւ երեսփոխանաց հաղորդված՝ հրաւիրեց ըղձողներն որ նոյն ատենագրութեան վրայ դիտօղութիւն, եթէ ունի՛ ընէ ։

ՊԷԿԵԱՆ Թ. ԷՖ. — Օրվան կարգին մէջ չը գրված խնդրոյ մը վրայ չ'ենք կարող վիճաբանել, որովհետեւ մեր գիտօղութիւնները նախապատրաստած չ'ենք, եւ բացակայ երեսփոխանք իրաւունք կ'ունենան բողոքելու այս մասին.

Մէկ քանի երեսփոխանք Ի. նիստի ատենագրութեան ընդունելութիւնը յաջորդ նիստին թողուլ կ'առաջարկեն.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Եթէ ատենագրութեանց տետրերը երեսփոխանաց ղրկված չ'ըլլար առենին, իրաւացի պատճառ մըն էր զայն ետ թողելու, բայց հիմայ չ'եմ հասկնար թէ ինչո՞ւ այսօր ընդունելութեան չը գրվի Ի. նիստի ատենագրութիւնն ալ, մանաւանդ երբ նախընթաց նիստին ատենագրութիւնն է այն.

ԽՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Կը կարծէի որ մեծ. անդամակիցներս չնորհակալ պիտի ըլլային վերջին նիստի ատենագրութեան տպագրութիւնը այսօր հասած ըլլալուն համար. Զ. նիստէն ի վեր փափաք յայտնած են նախորդ նիստի ատենագրութիւնը յաջորդ նիստին պատրաստ ունենալու. ուստի կը զարմանամ Պէկեան էֆ.ի խօսքին համար՝ թէ բացակայք իրաւունք կ'ունենան բողոքելու. Ընդհանուր ժողովոյ ատենագրութեանց օրվան կարգին մէջ անցնելու պատճառը՝ տպագրութեան ուշ/ուրիշ ... է, եթէ այդ պատճառը չ'ըլլար, ամեն նիստի ատենագրութիւն պէտք էր նախ կարդացվիլ, եւ ապա օրվան կարգի խնդրոց մտնել. իբր կանոն ետ չը կրնար մնալ ատենագրութիւնը.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Իրաւ է որ յուզելի խնդիր մը օրվան կարգին մէջ անցնելու է, բայց ատենագրութիւնն ինքնին եւ բնականաբար օրվան կարգի խնդրոց մէջ է. ասկէ զատ բացարձակ կերպով անկարելի է ընդունիլ որ օրվան կարգին մէջ չը յիշատակված խնդրոյ մը վրայ բնաւ չը խօսվի. ժողովական մը իրաւունք ունի հարցում ուղղելու Վարչութեան եւ այս իրաւունքը երբ գործածէ, ահա՛ խնդիր մը բացած կ'ըլլայ ժողովին մէջ, որ օրվան կարգին մէջ նշանակված չ'է.

ՊԷԿԵԱՆ Թ. ԷՖ. — Այո՛ ճիշդ այդ կարծիքէն եմ, Եւրոպայի ժողովներուն մէջ յանկարծական խնդիրներ երեւան կ'ելնեն եւ կը յուզվին, բայց քանի որ ատենագրութիւնները խնդրոց կարգն անցնել օրէնք եւ կանոն եղած է, չ'ենք կրնար այդ օրէնքին դէմ վարվիլ, այլ պէտք է օրէնքը կամ կանոնը եղծել եւ ապա հակառակ վարվիլ.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Սովորութիւնը մինչեւ օրէնքի կարգ չը բարձրացնենք.

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Պէկեան էֆ. այս բանիս մէջ շատ առաջ կ'երթայ, աւելորդ են այս խօսքերը. պէտք է որ գիտօղութիւն եթէ ունինք ընենք Ի. ատենագրութեան վրայ, քանի որ ամենուն հասած է արդէն.

Ժողովին մէջ չփոթ. երեսփոխանաց ոմանք խառնւ կը պնդեն որ Ի. նիստին ատենագրութիւնը խնդրոց կարգէն դուրս է եւ ետ մնայ.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Դիւանը խնդրոց կարգէն չեզած չ'է բնաւին Ի. նիստի ատենագրութիւնը ընդունելութեան դնելով. Երեսփոխանաց ոմանց այս ընթացքը միտքս կը բերէ երբեմն Ֆրանսայի մէջ դրուցված համբաւաւոր խօսք մը. այն ատեն ալ այս աստիճան ձեւի նախանձախնդրութիւն կայ եղեր եւ մեծ պաշտօնեայ մը ըսեր է թէ՝ «օրինաւորութիւնը մեզ կ'ըսպանանէ կոր». կարծեմ մենք ալ մի եւ նոյն վիճակի մէջ կը գտնվինք. չ'եմ հասկնար այսքան ճղճիմ քաշկռտուքներ.

Դիւանը իւր պատասխանատուութեան տակ Ի. նիստի ատենագրութիւնը գիտօղութեան պիտի դնէ.

ԻՖԷԿՃԵԱՆ Հ. ԷՖ. — Կ'ըսէք թէ խնդրոց կարգէն չ'ենք չեղիր, արդէն Ի. ատենագրութիւնը խնդրոց կարգէն դուրս է. պէտք էր առաջ խնդրոց կարգն անցնէք որ կարդացած ըլլայինք եւ հիմայ մեր գիտօղութիւններն ընէինք.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Արդեօք ատենին երեսփոխանաց ձեռքը հասած չ'է մի՞ ատենագրութիւնը. դուք չ'ընդունեցաք մի՞ Իփէկճեան էֆ. Առաջ ալ ըսի որ եթէ այդպիսի պատճառ մը կայ ետ կրնայ ձգվիլ.

ԻՖԷԿՃԵԱՆ Հ. ԷՖ. — Ես ժամանակին ընդունած եմ ատենագրութիւնը բայց կարդալու ատեն չ'եմ ունեցած. եւ կարծեմ ինծի պէս ուրիշներ ալ կան որ զայն խնդրոց կարգին մէջ չը տեսնելնուն համար չ'են կարդացած.

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Կրնայ յաջորդ նիստին թողվիլ Ի. ատենագրութեան ընդունելութիւնը.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ժողովին պէտք է հարցընեմ, եթէ ժողովն ուզէ յաջորդ նիստին կը մնայ.

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍՐԲԱԶԱՆ. — Այդ երկարաբանութիւնները մեր խնլքի տկարութենէն եւ աղքատութենէն են. հոգ չ'է ժամանակ թող գոհենք, Հայուն համար ժամանակի կորուստը նշանակութիւն չ'ունի արդէն. կ'աղաչեմ Ատենապետ էֆ. լմնցուցէք այսօր եւ եաքի մի թողուք, որ կրկին անգամ եւ աւելի ժամանակ չը կորսուի.

ԽՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ.— Եթէ ներվի ինծի երկու խօսքով այս վէճին պատճառը կրնամ բացատրել. Երբեւ սկզբունքի խնդիր նկատեցին օրվան կարգին մէջ չը նշանակված ատենագրութեան մը այսօր գիտօղութեան առնվիլը, որուն պատճառաւ բացակայք կրնան բողոքել ըստ Պէկեան էֆ. ես պատասխանեցի, ի բնէ օրվան կարգին մէջն են ատենագրութիւնները, ամեն ժողովական գիտէ որ ատեանը բացվածին պէս առաջին խնդիրն է ատենագրութիւնը. բայց եթէ ոմանք կ'ըսեն թէ ուշ ձեռքերնիս հասած է եւ չ'ենք կարդացած, այս պատճառաւ կրնայ մնալ յաջորդ նիստին, չ'է թէ օրվան կարգին մէջ նշանակված չըլլալուն համար. ուստի առանց քըւէի դնելու այս խնդիրը կըրնանք անցնիլ.

Դիւանը կրկին անգամ կը յայտարարէ թէ Ի. նիստի ատենագրութեան տետրերը ժամանակին ղրկված են երեսփոխանաց.

Տ. ԵՐԵՄԻԱ ԵՊՍ. — Սահմանադրութեան մէջ ամեն ժողովներու համար կանոն եղած է որ ատեան բացվածին պէս նախընթաց նիստին ատենագրութիւնը կարդացվի, ստագրվի եւ վաւերանալէն ետքը օրվան կարգին ձեռնարկվի. մեր ըրածը ապօրինաւորութիւն էր մինչեւ հիմա. այս աւուր համար Սահմանադրութեան այդ օրէնքը պէտք է գործադրենք.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Խօսքն Օգսէն էֆ.ին է, բայց խօսք տալէ առաջ անկարեւոր չ'եմ համարիր յայտնել որ, Ի. նիստի ատենագրութեան ընդունելութիւնը այսօր ետ ձգելու կամ չը ձգելու համար միայն բացված վիճաբանութեան մէջ, եթէ չ'եմ սխալիր, քանիերորդ խօսօղը պիտի ըլլայ.

ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ. ԷՖ. — Ես կ'առաջարկեմ որ գալ նիստին միայ Ի. նիստի ատենագրութիւնը, չ'է թէ ուշ հասաւ ըսվելուն համար, այլ խնդրոց կարգը պահպանելու համար. քանի որ խնդրոց կարգին մէջ չ'է մտած խնդիր մը, անոր վրայ խօսօղները կարգէն կը չեղին.

ՊԷԿԵԱՆ Թ. ԷՖ — Չէ թէ իմ ձեռքս ուշ հասնելուն համար, այլ թէեւ ժամանակին ստացայ ատենագրութիւնը, բայց ըստ որում խնդրոց կարգին մէջ անցած չըլլալուն համար չը գիտէի որ այսօր պիտի վաւերանար, չը կարդացի զայն. ուստի եթէ ես գիտօղութիւն մը ունիմ, զրկվի՞մ իմ գիտօղութիւնս ընելէ.

ԻՖԷԿՃԵԱՆ Հ. ԷՖ — Սրբազան Նախագահ ի զուր խօսքեր ըրաւ մեզի դէմ թէ ժամանակնիս կը վատնենք. Դիւանը հանեց այս խնդիրը եւ պատճառ տուաւ ատենաբանից վէճը երկարաձգելու. ոմանք ալ առիթ քաղեցին ասկէ վրէժխնդրութիւն յարուցնել իրենց հակառակորդին վրայ. կը ցաւիմ որ ամեն անգամ ժամանակնիս կը զոհենք այսպիսի վիճաբանութիւններով, որոնց առջեւն առնուլ Դիւանին պարտքն է.

Այս միջոցին Խօճասարեան Ալաճաճեան էֆ.ներ եւ այլք կը բողոքեն. Իփէկճեան էֆ. անոնց պատասխանելու առթիւ շարունակ կը խօսի, եւ վիճաբանութեան կարգը պահ մը կը խանգարի.

Ատենապետ էֆ.ի ազդարարութեամբ նորէն վիճաբանութիւնը կարգաւ կը շարունակվի.

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Մենք նոր սովորութեանց հետեւելու պարտք մը չ'ունինք, քանի որ Սահմանադրութիւնը օրէնք դրած է ատենագրութեան ընթերցումը, պէտք է կարդացվի լմննայ.

ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ Հ. ԷՖ. — Կ'առաջարկեմ որ մինչեւ հիմա եղած սովորութիւնը պահվի եւ խնդրոց կարգէն չը չեղելու համար Ի. ատենագրութիւնը յաջորդ նիստին միայ ի գիտօղութիւն.

Տ. ԱՄԲՐՈՍԻՈՍ ՎՐԴ. — Այս խնդիրն անակընկալ կերպով շատ երկարեցաւ, երկու ժամ ալ դուցէ յաջորդ նիստին ժամանակ պիտի վատնենք. թող մնայ այս, խնդրոց կարգին անցնինք անմիջապէս.

Իփէկճեան, Իւթիւճեան եւ Փափազեան էֆէնտիները նոյնպէս խնդրոց կարգին անցնիլ կ'առաջարկեն.

Իսկ Տ. Երեմիա Եպիսկոպոս ծայրէ ի ծայր ատենագրութեան ընթերցումը կ'առաջարկէ.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.—Ժողովին սովորութիւնը՝ այն էր մինչ որ նախորդ նիստին ատենագրութիւնը հետեւեալ նիստին կը կարդացվէր. ետքէն՝ եւ տա ժամանակեայ կերպով այս ընթերցումը դադրեցաւ,

ժողովքին ժամանակը խնայելու մտօք, եւ անոր համար տպագրութեամբ հրատարակվելով օրվան կարգի խնդրոց մէջ անցընել սովորութիւն եղաւ. հիմա շատ շատ մէկ իրաւունք մ'ունիք, այն է՝ օրվան կարգի խնդրոց մէջ անցած չ'ըլլալուն համար, ընթերցումը պահանջել։ Ահա՛ Դիւանին կողմէն ինչպէս երբեմն կ'ըլլար կը կարդանք ատենագրութիւնը, ա՛լ ըսելիք չը մնար

Փափազեան էֆ. կը բողոքէ, մինչեւ հիմա եղած սովորութեան դէմ է ըսելով։

Իփէկճեան էֆ. նոյնպէս կը բողոքէ։

Ալաճաճեան էֆ. ժողովոյն առաջարկվիլ եւ մեծագոյն մասին որոշումը առնվիլ կը խնդրէ։

Ատենապետ էֆ. ձեր բողոքին տակ դարձեալ պիտի կարդամ ըսելով, կ'ըսկըսի կարդալ։

Փափազեան, Իփէկճեան, Պէկեան եւ Ալաճաճեան էֆէնտիները՝ ընթերցումը չը լսելու համար կը ձգեն կ'ելլան ժողովարանէն դուրս։

Ատենապետ էֆ. ընթերցումը կը շարունակէ եւ աւարտելէն ետքը ունկնդիրները կը հրաւիրէ որ դիտողութիւն եթէ ունին, ընեն։

ՄԱՏԼԸՄԵԱՆ Յ. ԷՖ. — Քսաներորդ ատենագրութեան 297 երես երկրորդ էջ խօսքիս վերջի պարբերութիւնը «եթէ անոր մէջ գլխաւոր պակաս մը կայ եւայլն . . .» սխալ գրված է. որ պիտի ըլլայ, «եթէ Սահմանադրութեան թերութիւնը միայն պատժական օրէնք չը պարունակելը ըլլալ կը կարծէ Պէկեան էֆ. որ դոյ է բարոյապէս, գիտած եմ անոր մէջ այնպիսի մէկ քանի գլխաւոր կէտեր, որոնց՝ Ազգին իրաւանցը սեղմում եւ անընդունելի ըլլալը իրենց կարգին պատրաստ եմ յայտնելու»։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Ի. նիստ 296 երես, երկրորդ սիւնակին մէջ իմ խօսքս պակաս է գրված, ուստի նոյն խօսքիս վերջը պիտի աւելնայ. «կը բողոքեմ այս մասին, իբր թէ երեսփոխանութիւնը բացագանչութիւններէ շուարեալ՝ երեւակայական ըմբռնմամբ եւ առանց բանավարութեան Սահմանադրութիւնը վերաքննելու վճռաբանութեան քուէ եւ որոշում տուած է, որ ընդհակառակը մեծագոյն մասին ազատ քուէով եւ որոշմամբը ծրագրին վրայ ըլլալիք քննութեան որոշումը ետ առած է անցեալ նիստին մէջ»։

298 երեսի երկրորդ սիւնակին մէջ իմ խօսքերս պիտի ըլլան, «որոշում փոխելէն խիղճ ընող երեսփոխան էֆ. ները ինչո՞ւ խիղճ չ'ըրին կաթողիկոսական խնդրոյն համար Կրօնական Համագումար ժողովոյ՝ վճիռը՝ որ Երեսփոխանական ժողովն ալ ընդունած էր, փոխել եւ զանազան կերպերու վերածել. հիմայ դեռ վերջնական որոշում մը չ'ըստացած խնդրոյ որոշման մը ետ ձգվելուն ինչո՞ւ այսչափ խիղճ կ'ընեն»։ Այս խօսքերուս ի պատասխան Ատենապետ էֆ. ըսաւ ինծ թէ խնդրէն դուրս կը խօսիմ եւ պատուիրեց որ չ'արձանագրվի, եւ ես ալ պատասխանեցի, «կը հաճիմ՝ որ չ'արձանագրվին որոշման ետ առնելու մասին պաշտպանողական խօսքերս, բայց սա պայմանաւ որ ո՛րչափ որոշման ետ թողվելու վրայ խօսքեր եղած են՝ բոլորն ալ չ'արձանագրվին»։ եւ Ատենապետ էֆ. «այո՛ անոնք ալ չը պիտի արձանագրվին ըսաւ»։ Հիմայ ատենագրութեան մէջ կը տեսնեմ որ թէ՛ իմ ըսած խօսքերս եւ թէ՛ Ատենապետ էֆ.ին խօսքերը փոխված են, եւ թէ Ատենապետ էֆ.ին խոստմունքը չ'է կատարված։

ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ. ԷՖ. — Ի. ատենագրութեան 301 երեսին մէջ երբ Պէկեան էֆ. ինծի կը պատասխանէր, միջանկեալ կերպով պատասխանեցի եւ ըսի թէ՝ «Քրիստոսի թաղումը կը հռչակէ բայց յարութիւնը չ'աւետէր»։ այս կէտը մոռցված է ատենագրութեան մէջ։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — 291 երեսին մէջ Ընտրութեանց Յանձնաժողովի խօսք մը գրված է իմ բերանս, սխալ է, Գործադիր Յանձնաժողով պիտի ըլլայ։

Նաեւ նոյն ատենագրութեան վերջը Դիւանին կողմէն ծանօթութիւն մը գրված է Քաղ. ժողովոյ համարատուութեան առթիւ, անոր վրայ ալ դիտողութիւն ունիմ եւ անիկայ կը վերապահեմ։

Տ. ԵՐԵՄԻԱ ԵՊՍ. — 298 երեսին երկրորդ էջին մէջ իմ խօսքերս ամբողջ արձանագրված չ'են. մանաւանդ կարեւոր կէտ մը կայ որ պակսած է եւ զոր կ'ուզեմ լրացնել. սա է. «եթէ Ընդհանուր ժողովն իր որոշումը ետ առնել ուզէ, պէտք է որ քուէ տալով երեսփոխանք ստորագրութեամբ ետ առնեն եւ ոչ ձեռքով։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ի. նիստին ատենագրութիւնը թէեւ իմ ստորագրութիւնս կը կրէ, բայց ես չը տեսած տպագրված է, ուստի հարկադրված եմ իմ մէկ քանի դիտողութիւններս հոս ընել։

Առջի երեսին երկրորդ էջին մէջ երեսփոխանաց խօսելու ազատութեան վրայ ըրած խօսքերէս այնպէս կ'երեւի որ ազատութեան սահման մը բռնած եմ. բայց այնպէս չ'է. ըսի որ «ազատութեան սահման գտնել անհնար է, ազատութեան սահմանը դարձեալ ազատութիւնն է»։

Անկէ քիչ մը վար գրված է. «որոշում մը թէեւ սխալ, թէեւ թերի, պէտք է անդառնալի մնայ»։ Չըսի թէ պէտք է անդառնալի մնայ, այլ ըսի. «աւելի լաւ է գործադրվի քան թէ շարունակ փոփոխութեան ենթարկվի»։

Նոյն խօսքիս կարգը նաեւ գրված է. «Ատենապետին պարտքն ու իրաւունքն է . . . . դուրսէն խնդիր մը յուզված ատեն ժողովին կամքը հարցնել»։ ահաւասիկ իմ խօսքս. «ժողովին որոշմունքը ինչ որ է պիտի յարգեմ ու յարգել տամ. եւ ժողովին որոշմանը հակառակ խնդիր յարուցնելու համար եւ ոչ իսկ ժողովին կամքը պիտի հարցնեմ ասկէ ետքը, ինչպէս մէկ քանի անգամ ըրի մինչեւ հիմա»։

291 երես երկրորդ էջ. Հաճընայ երեսփոխանի ընտրութեան խնդրոյ առթիւ, գրված է, «Ատենապետը այս բացատրութեան գոհացուցիչ ըլլալը յայտնելով»։ Ես իրաւունք չ'ունիմ գոհացուցիչ է ըսելու, այլ պիտի ըլլայ «Ժողովը գոհացուցիչ գտաւ զայն»։

292 երես առաջին էջ. յուզվելիք խնդիրը օրվան կարգին մէջ գրված չ'ըլլալուն վրայ դիտողութիւն ըլլալուն առթիւ, գրված է. «մանաւանդ թէ այս կէտին վրայ վճռաբանութիւն կրնանք չ'ընել, զի օրագիրներն ալ բաւականապէս գրեցին եւ մեր ընթացքը քննադատեցին»։ Օրագիրները վճռաբանեցան ուրեմն մենք չը վճռաբանենք ըսելու մտօք բան ըսած չ'եմ. այլ այն ըսել ուզեցի՝ թէ օրագիրներու մէջ գրված ու կրկնված եւ բոլոր հասարակութեան ծանօթ եղած բանի համար, երեսփոխանները չ'են կրնար ըսել թէ երբէք տեղեկութիւն չ'ունէին։

297 երես առաջին էջ, 30րդ տողին մէջ «համառօտիւ» բառը չ'եմ ըսած, աւելորդ է։

299 երես առաջին էջ. Քրիստոսատուր էֆ.ին բողոքին տուած պատասխանս չ'է գրված. ըսի, «այո՛, անոնք ալ չը պիտի արձանագրվին»։

298 երես երկրորդ էջին մէջ խօսքիս վերջը գրված է. «ասի մեր երեւակայութեան, մեր մտածման մէջ անգամ կարելի չ'է ընդունիլ». սանկ խօսք չ'եմ ըրած։

303 երես առաջին էջին տասներորդ տողին մէջ գրված է. «քուէարկութիւն մը՝ երբ անոր փորձը երկրայական է, կրնայ կրկնվիլ». պէտք է ըլլայ «պէտք է կրկնվիլ. երբ Դիւանը կ'ըսէ երկրայական է, պէտք է վստահութիւն ըլլայ Դիւանին»։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ — Անցեալ նիստին մէջ ըսի որ Դիւանը իրաւունք չ'ունի ատենագրութեան մէջ իր կողմէն ծանօթութիւններ դնելու. Ատենադպիր էֆ. իրաւունք ունենալը յայտնեց։ Այս անգամ ալ Ի. ատենագրութեան վերջը այնպիսի ծանօթութիւն մը դրած է, որոյ վրայ ժողովը երբէք տեղեկութիւն կամ որոշում մը չ'ունի։

Ատենապետ էֆ. կը բացատրէ թէ այն ծանօթութիւնները որոշում ըսել չ'են, եւ ինքնին կը յայտնեն որ ժողովին գործօղութեանց հետ մասնակցութիւն չ'ունին։

Ատենապետ էֆ. ըստ որում մեծագոյն մաս գոյացած էր արդէն, ԺԸ. ԺԹ. եւ Ի. նիստերու ատենագրութիւնները՝ երեքը մէկէն քուէի կը դնէ եւ ժողովը կ'ընդունի զանոնք։

Քառորդ մը հանգիստ առնելէ ետքը՝ Ատեանը ժամը 8½ին դարձեալ կը բացվի։

Ատենապետ էֆ. խնդրոց կարգին ձեռնարկելէ առաջ, ժողովոյն կը ներկայացնէ երկու նամակ. մէկը՝ նորընտիր երեսփոխան Մէրասնէտեան Պետրոս էֆ.ի կողմէն, որ Բերայի թաղէն ընտրված ըլլալով առանց իր պաշտօնին ընդունելու անմիջապէս հրաժարական գրած էր։ Այս հրաժարականը քուէի դրվելով կ'ընդունվի ժողովէն։

Միւս նամակը Տէրոյենց Յովհաննէս էֆ. գրած էր, որով կը յայտնէր՝ թէ այս երրորդ անգամն է որ բացակայ կը գտնվի Ընդհ. ժողովոյ նիստերէն, եւ թէ քանի որ բացակայութեան պատճառը վերցած չ'է, զոր Ամենապատիւ Սրբազան Հօր իմացուցած է արդէն, առ հարկի կը հրաժարի երեսփոխանութենէն եւ կը խնդրէ որ ո՛ր եւ է անպատեհ մտքի չ'առնվելով ընդունվի իւր հրաժարականը։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Սրբազան Նախագահին կը հարցնեմ ժողովին կողմէն թէ՝ Տէրոյենց էֆ.ին զեկուցած պատճառն արդեօք Ընդհանուր ժողովին կը վերաբերի՞։

Նախագահ Սրբազան պատասխանելով թէ Քաղաքական ժողովին վերաբերեալ է այն եւ անոր միջոցաւ պիտի տնօրինվի, առաջարկեց առ այժմ ի կախ թողուլ Տէրոյենց էֆ.ին հրաժարման խնդիրը։

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Հրաժարման՝ պատճառը եթէ կրնայ վերնալ՝ պէտք է յայտնիլ, ապա թէ ոչ, ընդունիլի հրաժարականը ։

ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ. ԷՖ. — Ժողովին նախորդ որոշումը յիշեցնել պարտ կը համարիմ. առանց հիւանդութեան կամ ճամբորդութեան պատճառի երեք անգամ իրարու վրայ բացակայ եղող երեսփոխան մը հրաժարեալ պիտի համարուի. ուստի Տէրոյենց էֆ. ի այս գիրն ալ չը գար նէ, ըստ որում երրորդ անգամն է որ բացակայ կը գտնուի առանց ընդունելի պատճառներուն մէկը կամ միւսն ունենալու, ըստ նախորդ որոշման հրաժարեալ պէտք է համարուի ։ Դուրսէ դուրս խնդիր ունի եղեր Քաղաքական ժողովոյ հետ, մեզի համար կարեւորութիւն մը չ'ունի ինչ որ ալ ըլլայ իւր խնդիրը, եւ պէտք չէ որ զայն նկատողութեան առնունք. մեր պարտքն է ըստ նախկին որոշման հրաժարականը ընդունիլ ։

ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ Տ. ԷՖ. — (Յանուն Քաղաքական Ժողովոյ) Այդ խնդիրը Քաղաքական ժողովին եկած չէ, կ'երեւի թէ նոր պիտի գայ. ուստի եւ Քաղաքական ժողովը դեռ անտեղեակ է անոր ։

Ատենապետ էֆ. յայտնելով որ Տէրոյենց էֆ.ին հրաժարագիրը ժողովոյն ընդունելի գտած պատճառներուն մէկն ալ չը պարունակեր, եւ որովհետեւ այս գիրն ալ չը գար նէ, երրորդ անգամ բացակայութեան պատճառաւ հրաժարեալ պիտի համարուէր ժողովոյն նախորդ որոշմանը համեմատ, հարկ չը զատեց քուէի դնելու ։

Ժողովը Տէրոյենց էֆ.ն հրաժարեալ հրատարակեց ։

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Նախորդ նիստին ատենագրութիւնը հիմայ կարդացուեցաւ, ամենքնիդ ալ իմացաք որ ժողովը վերաքննութեան խնդրոյն վրայ ծագած վիճաբանութեան շարունակութիւնը գոցած է, եւ խնդիրը քուէարկութեան մնացած. նախորդ նիստին քուէարկութիւնն ալ եղաւ, բայց փոքր երկբայական ըլլալով դիտողութիւն եղաւ թէ մեծագոյն մաս չը կայ եւ փոքր նորոգուելու համար քուէարկութիւնը ներկայ նիստին ձգել որոշուեցաւ, սա պայմանաւ որ այս կէտը օրինակ չը բռնուի ապագային ։ Ասոր լուծումը առանձնական կանոնաց հաստատութեան վերապահելով, կ'անցնինք այժմ որոշած քուէարկութիւնը կատարելու. բայց որովհետեւ ժամանակ անցաւ, իմ պարտքս է քուէարկութեան հրաւիրելէ առաջ քուէարկելի խնդրոյն վիճակը եւ պարագաները բացատրել ։

1866 թուականին Սահմանադրութեան վերաքննութեանը համար Բ. Դռնէն կարգուած Յանձնաժողովոյ մը ձեռօք վերաքննեալ ծրագիր մը պատրաստուեցաւ. Բ. Դռնէն նոյն ծրագիրը Ընդհանուր ժողովոյն քննութեանը յանձնուեցաւ, որն որ ինքնին չը կարենալով քննել, իր կողմէն եկեղեցականէ եւ աշխարհականէ բաղկացեալ Վերաքննիչ Յանձնաժողով մը ընտրելով նոյն ծրագրին քննութիւնը անոր յանձնեց ։ Նոյն Յանձնաժողովը թէ Բ. Դրան ծրագիրը եւ թէ 1863 ի Սահմանադրութիւնը քննեց, սրբագրեց եւ իր աշխատութեան արդիւնքն եղող սա՛ ծրագիրը բերաւ Ընդհանուր ժողովին, որ արդէն վիճաբանութեան դրուած էր. յօդուած առ յօդուած քննութիւնն սկսած էր, երբ որոշուեցաւ ընդհանուր վիճաբանութիւն ըլլալ. ընդհանուր վիճաբանութիւնն եղաւ եւ աւարտած էր, յանկարծ երեսփոխաններէն ոմանք խնդիր յարուցին թէ այդ ծրագիրը մեզի անծանօթ է եւ մեր պարտքը չէ զայդ քննութեան առնուլ, պատճառ բերելով թէ Ազգին ընդունած եւ գործադրութեան մէջ գտուած Սահմանադրութեան տրամադրութեանց համեմատ պատրաստուած չէ այն, թէ փորձառու ժողովները չ'են միջամտած նոյն վերաքննութեան մասին, եւն ։

Ժողովն իւր քուէովն որոշեց որ այս կէտին վրայ վիճաբանութիւն ըլլայ եւ լաւ մը լուսաբանուելէ ետքը քուէի դրուի թէ վերաքննութիւնը այս ծրագրի՞ն թէ բուն Սահմանադրութեան վրայ պէտք է ըլլայ ։

Հիմայ կարծեմ լաւ մը հասկցաք քուէի դրուելիք կէտը, եւ իմացնեցիք թէ ինչպէս մէկ կողմը կ'ուզէ սա ծրագիրը՝ եւ միւս կողմը կ'ուզէ բուն Սահմանադրութիւնը քննել ։ Հետեւապէս կարգն եկած է որ անմիջապէս ժողովը քուէարկութեան հրաւիրեմ, եւ ժողովոյն կը ձգեմ որ եթէ ուզէ գաղտնի եւ եթէ ո՛չ յայտնի քուէարկութիւն ըլլայ ։

Խօճասարեան եւ Պէկեան էֆ.ները խօսք խնդրեցին քուէարկութենէն առաջ ։

Տ. Երեմիա Եպիսկոպոս եւ Իւթիւճեան՝ ու Փափազեան էֆ.ները բողոքեցին անոնց խօսելնուն դէմ, եւ անմիջապէս քուէարկութիւն պահանջեցին ։

Այս միջոցին ձայները կը բարձրանան եւ շատերու բերնէն գաղտնի քուէարկութիւն կ'առաջարկուի ։

Խօճասարեան էֆ. նորէն խօսք կը խնդրէ յայտնելով թէ Ատենապետ էֆ.ի կողմէն թերի բացատրութիւն տրուեցաւ, որ կրնայ ժողովոյն տալիք քուէին վրայ ազդեցութիւն գործել ։

(Դարձեալ յառաջարկուած խօսք չը տրուելուն համար) ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — (Առ Խօճասարեան էֆ. ուղղելով) Հիմա նորէն խօսք չ'եմ կրնար տալ. թէ որ իմ տուած բացատրութիւններս թերի կը գտնէք, թո՛ղ ժողովը զանոնք իբրեւ չը տրուած համարի. ես անկողմնակալաբար խնդիրը ներկայացուցի եւ չ'եմ ուզեր ո՛ր եւ է ազդեցութիւն գործել ժողովին վրայ ։

Զայս ըսելով Ատենապետ էֆ. կը հարցնէ ժողովին թէ գաղտնի քուէարկութիւն ընել կ'ուզէ՞ ։

Խօճասարեան էֆ. թերի բացատրութեանց մասին խօսք խնդրելուն վրայ նորէ կը պնդէ ։

Պէկեան էֆ. նախորդ նիստին քուէարկութեան որոշում չ'ըլլալուն վրայ խօսք կը խնդրէ ։

Տ. Ամբրոսիոս Վարդապետ, Փափազեան եւ Ղազարոսեան էֆէնտիները նորէն կը բողոքեն խօսք ուզողներուն դէմ ։

Այս պահուս խառն եւ շփոթ խօսքեր կը շարունակեն ։

Իսկ Խօճասարեան եւ Պէկեան էֆ.ները՝ իրենց կարծիքը կու զան Դիւանին կը հաղորդեն ։

Միւս կողմէն բարձրաձայն քուէ կը պօռան, եւ ժողովոյն կարգը պահ մը կը խանգարի.

Նախագահ Սրբազան կը պարտաւորի աղաչել զԱտենապետ էֆ. որ ժողովը ի կարգ հրաւիրէ ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Երեսփոխան էֆէնտիներ, կ'աղաչեմ որ ժողովին բարեկարգութիւնը պահպանելու համար ինծի հետ գործակցիք, մի եւ նոյն բարի կամեցողութեամբ վառեալ ամենս ալ պէտք եղած զոհողութիւնն ընենք շփոթը դադրեցնելու եւ բարեկարգութիւնը չը խանգարելու համար ։

Հիմա խնդրէն դուրս խնդիր երեւան կ'ելնէ. մէկ կողմէն Պէկեան էֆ. կ'ըսէ թէ նախորդ նիստին քուէարկութեան որոշում չ'եղաւ, եւ ասոր պատճառ կը բերէ թէ մեծագոյն մաս չ'էր մնացած այն միջոցին Պէկեան էֆ. կը սխալի այս մասին. վասն զի նախորդ նիստին՝ վիճաբանութեան շարունակութիւնը կամ ոչ շարունակութիւնը քուէի դրուած ատեն մեծագոյն մաս կար, եւ ատենագրութեան 302րդ երեսին մէջ գրուած է թէ՝ մէկ քուէի դէմ ընդհանուր հաւանութեամբ վիճաբանութեան դադարումը որոշուեցաւ. եւ անկէ կէս ժամ ետքը քուէարկութեան ձեռնարկուեցաւ. ըսել է որ անկէ առաջ մեծագոյն մաս չը կար ըսելու իրաւունք չ'ունի Պէկեան էֆ ։

Միւս կողմէն Օդեան էֆ. իմ բացատրութիւնս թերի կը գտնէ եւ կ'ըսէ թէ գործադրութեան մէջ գտուած Սահմանադրութեան վրայ վերաքննութիւն ընել ըսելը՝ վերաքննութեան նոր Յանձնաժողով մ'ընտրել ըսել ըլլալը որոշ չը բացատրեցի ։ Այդ բացատրութեանց ամենեւին պէտք չը կայ. երբ գործադրութեան մէջ եղած Սահմանադրութեան տրամադրութեանցը համեմատ վերաքննել կ'ըսենք, հարկաւ կ'իմացուին թէ ինչ են ատոր բնական հետեւութիւնները ։

Ատենապետ էֆ. իւր սոյն ազդարարութեանց վրայ կը հանդարտի ժողովը եւ գաղտնի քուէարկութեան ձեռնարկելու կը պատրաստուի ։ Կ'որոշուի որ քուէթղթոց վրայ, Սահմանադրութեան վերաքննութիւն ուզողը՝ միայն Սահմանադրութիւն բառը գրէ, եւ ծրագրին քննութիւնն ուզողը՝ միայն Ծրագիր բառը գրէ ։

Քուէհամարի գործողութեան քննիչ կարգեցան ։

Տ. Ամբրոսիոս Վարդապետ
Պառնասեան Պ. էֆէնտի
Իւթիւճեան Կ. »
Փափազեան Ս. »

Քուէարկութիւնն սկսաւ յականէ յանուանէ կոչմամբ իւրաքանչիւր երեսփոխան՝ որք կարգաւ քուէնին տուին ։

Տ. Երեմիա Եպիսկոպոս «քուէ չ'ունիմ» ըսաւ, եւ Ռուսինեան էֆ. իւր կոչման ատեն պատասխանեց «ես կ'ամաչեմ այդպիսի . . . . քուէարկութեան մասնակցելու»։ Տ. Ամբրոսիոս Վրդ. — Այսքան քուէ տուողներու մէջ մէկ ամչցող մ'ալ պէտք է ։ Ռուսինեան էֆ. — Այսքան չ'ամաչողաց մէջ մինակ մէկ ամաչող խիստ շատ է եւ աւելորդ իսկ ։

Քուէհամարը հետեւեալ արդիւնքն ունեցաւ.

Թիւ քուէարկուաց		63 .
Սահմանադրութեան համար քուէ		38
Ծրագրին	» »	21
Պարապ քուէթուղթ		4

Հետեւապէս քուէից առաւելութեամբ որոշուեցաւ որ գործադրեալ Ազգային Սահմանադրութիւնը վերաքննութեան առնուի, կէտ մը՝ որ շատ տարիներէ ի վեր արդէն որոշուած եւ ժողովին անցեալ տարւոյ բացումէն անտի խընդրոց կարգին մէջ իսկ անընդհատ կը տիրէ ։

Ատենապետ էֆ. առաջարկեց թէ ով որ այս քուէարկութեան մէջ կ'ուզէ իւր քուէն յայտնել, կրնայ իւր անունը տալ, որպէս զի հրատարակեալ արձանագրուի իւր կարծիքը այս ազգային խնդրոյն մէջ, բայց երեսփոխանք չը հաճեցան ներկայանալ ։

Յաջորդ նիստը՝ ըստ սովորականին՝ 15 օր ետքը ընել որոշելով, ատեանը գոցուեցաւ ժամ 10 ին ։

ԱՏԵՆԱՊԵՏ
Գ. ՕՏԵԱՆ

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ
ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ

ԳԻՆ 2 ՂՐՈՒՇ

ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄՆՏՈՒԿԻՆ

'Կը ծախուի ի Դիւանատան Պատրիարքարանի, եւ կըգտուի ամէն գրավաճառաց քով և եկեղեցեաց բանկաները։